

Joodse kinderen in kamp Vught

DOCENTENHANDLEIDING

versie 2.0, april 2009

1. Inleiding

Op 6 en 7 juni 1943 vertrokken twee treinen met joodse kinderen uit kamp Vught. Ze moesten weg, hun moeders mochten mee. Er werd gezegd dat de kinderen naar een speciaal kinderkamp in de buurt zouden gaan, maar de treinen gingen naar het doorgangskamp Westerbork. Bijna 1300 joodse kinderen uit kamp Vught werden via Westerbork gedeporteerd naar Sobibor in Polen. Daar werden ze vrijwel direct na aankomst om het leven gebracht.

Het verhaal van de joodse kinderen in het kamp Vught mag niet vergeten worden. Daarom staat er in Vught sinds 1999 het Kindermonument. Daarom is er nu deze educatieve dvd. Dit project van werkgroep ZART van de Stichting Sobibor dient niet alleen ter erkenning en herdenking, maar ook als voorbeeld van wat er kan gebeuren als mensen macht krijgen over elkaar en vooroordelen en discriminatie vrij spel krijgen. Leerlingen leren welke verschrikkelijke gevolgen dit kan hebben, opdat ze situaties herkennen waarin verworvenheden als respect voor de ander, vrijheid en tolerantie worden bedreigd. En beseffen dat ze in die situaties een eigen aandeel en keuze hebben.

2. Doelstellingen

Inhoudelijk doel van het educatieve materiaal is het personifiëren en visualiseren van de geschiedenis van het Kindertransport uit Vught, als onderdeel van de jodenvervolgning in Nederland.

Er is gekozen voor persoonlijke verhalen - in zowel de documentaire als het educatief pakket. Op deze manier wordt identificatie en inleving met de kinderen van toen mogelijk gemaakt. Met behulp van foto's, brieven en andere bronnen zijn de verhalen van de kinderen verweven met historische gebeurtenissen, zoals de anti-joodse maatregelen, razzia's, concentratiekampen en deportaties. Thema's als vooroordelen en discriminatie vloeien voort uit het verhaal, en worden in het afsluitende verwerkingsdeel expliciet behandeld.

De nadruk ligt bewust niet op de gruwelen van de holocaust. Vernietigingskamp Sobibor komt alleen aan de orde als eindstation van het Kindertransport. Daarnaast worden bewust enige - spaarzame - hoopgevende aspecten belicht, zoals steun, vertrouwen en menselijkheid.

In het lesmateriaal zijn de volgende doelstellingen als afgeleide van de kerndoelen opgenomen.

Kennis

De leerlingen kunnen

- aangeven welke invloed historische grote gebeurtenissen kunnen hebben op het leven van individuele personen;
- een aantal anti-joodse maatregelen noemen en hun uitwerking benoemen;
- aangeven welke rol concentratiekamp Vught speelde in de jodenvervolging in Nederland;
- omschrijven wat het Kindertransport uit Vught inhield;
- aangeven wat er met gedeporteerde joden in vernietigingskampen als Sobibor en Auschwitz gebeurde.

Vaardigheden

De leerlingen kunnen

- perioden uit het leven van een hoofdpersoon in chronologische volgorde plaatsen;
- oorzaken en gevolgen van (historische) gebeurtenissen onderscheiden;
- zich met behulp van bronnenmateriaal inleven in verschillende personen;
- bronnenmateriaal schriftelijk en mondeling verwerken tot korte teksten;
- samenwerken met klasgenoten en luisteren naar elkaanders bevindingen.

Houdingen

De leerlingen kunnen

- begrijpen wat de impact van de jodenvervolging op een individueel niveau is, wat het inhoudt om 'overlevende' te zijn;
- het belang van anti-discriminatie, tolerantie en vrijheid inzien;
- zich betrokken voelen bij herdenken.

3. Opzet

Drie (van de vier) hoofdpersonen uit de documentaire, verschillend in leeftijd en achtergrond, worden in deze 3-delige lessenserie gevolgd, zodat een maximaal effect van inleving mogelijk is. In de tweede les worden drie anderen, namelijk de omgekomen zusjes van de hoofdpersonen geïntroduceerd. Zij vullen de 'schaduwgeschiedenis' van het niet-overleven in. Tezamen zijn er dus zes levensgeschiedenissen die de leerlingen gaan kennen.

<< Les 1 >>

Inhoud

In de eerste les staat de documentaire centraal. De documentaire vertelt het verhaal van kinderen in kamp Vught en het kindertransport, aan de hand van vier persoonlijke verhalen. Om het geheel in een context te kunnen plaatsen, wordt vooraf een inleiding gegeven. De docent geeft deze inleiding klassikaal, met als vertrekpunt het eigen lesboek.

Na afloop van de documentaire wordt er nabesproken, met ruimte voor vragen uit de klas. U kunt als docent de klas een aantal vragen stellen, om zeker te stellen dat ze de film hebben begrepen. Bovendien kunt u de nieuwsgierigheid prikkelen naar wat er níet in de film wordt verteld. Dat gaan de leerlingen namelijk in de volgende les zelf uitzoeken.

- zie extra info op website: les 1 - punten t.b.v. inleiding over kamp Vught
- zie extra info op website: les 1 - punten t.b.v. vragen na afloop van de film

Vorm: documentaire

0 – 10 min	inleiding	Inhoud: - nazi-Duitsland - bezetting van NL - jodenvervolging - kamp Vught
10 – 25 min	documentaire kijken	
25 – 40 min	nabespreking	- vragen over de film - aankondiging volgende les

De documentaire *“Wat kunnen ze nou met ons doen?”* vertelt het verhaal van kinderen in kamp Vught en het kindertransport, aan de hand van vier jongeren van toen: Koos Valk, Ernst Verduin, Kitty Wurms en Lotty Veffer. Deze vier personen geven tezamen een goed beeld van wat het betekende om als joods kind of jongvolwassenen te worden gediscrimineerd, buiten de maatschappij te worden geplaatst, te worden opgesloten in een concentratiekamp en ternauwernood aan de dood te ontkomen. Maar ook blijkt uit hun verhalen hoe het is om overlevende te zijn – om verder te leven zonder de rest van je gezin of familie.

- zie extra info op website: les 1 - biografieën van Ernst, Lotty, Kitty en Koos.

<< Les 2 >>

Inhoud

In deze les gaat het erom de personen uit de documentaire te leren kennen, en je in hen en hun levensverhaal in te leven. De hoofdpersonen komen tot leven als gewone jongeren waaraan de huidige jongeren zich kunnen spiegelen.

Belangrijk is hen te leren zien als overlevenden, die het geluk hebben gehad niet vermoord te zijn. Hoe dit kon gebeuren, wordt getoond door hun 'schaduwgeschiedenis' te tonen: die van hun zussen die wél omgebracht zijn. In het geval van Ernst is dit zijn oudere zus Wanda; voor Kitty haar kleine zusje Judith; voor Lotty haar tienerzusje Carla.¹

Vorm

0 – 10 min	inleiding	- recapitulieren vorige les en film - uitleg deze les - indelen in groepjes
10 – 50 min	werken aan opdracht	groepjes: - Ernst - Kitty - Lotty - Wanda - Judith - Carla

De klas wordt in zes groepjes verdeeld. Elk groepje krijgt een van de hoofdpersonen toegewezen (evt. zelf laten kiezen). De opdracht is jouw hoofdpersoon te leren kennen, om deze daarna aan de rest van de klas te kunnen presenteren (in les 3).

Voor elke hoofdpersoon is er een map met bronnen: foto's, brieven, documenten, tekeningen, citaten. In dit materiaal worden aspecten van de documentaire herhaald, benadrukt of uitgebreid. Andere verhaalelementen zijn nieuw.

Met behulp van een werkblad met vragen kunnen de leerlingen de materialen die ze aantreffen verwerken. Ze kunnen zelfstandig antwoorden uit de bronnen afleiden. Zo brengen zij zelf het verhaal van hun hoofdpersoon in beeld, en bereiden ze de presentatie /aan hun klasgenoten voor.

→ zie extra info op website: les 2 - downloaden (reserve-)werkbladen
NB: U vindt de antwoorden in de docentenversies!

¹ Koos Valk, een van de vertellers in de documentaire, komt in het educatief materiaal niet terug. Zijn getuigenis in de documentaire is met name van belang voor de beeldvorming over kamp Vught.

<< Les 3 >>

Inhoud

Deze les is een logisch vervolg op les 2. De leerlingen hebben hun eigen hoofdpersoon onderzocht en leren kennen. Ze gaan nu hun verworven kennis en inzicht aan de andere leerlingen overbrengen. Met name de groepjes van broer-zus en zus-zus zullen kennis delen, en een kruisbestuiving kunnen aangaan.

De les is bedoeld om de opgedane kennis en attitude te verstevigen.

Vervolgens is er een diepgaande afronding in de vorm van een groepsgesprek dan wel discussie. Hier worden de verworven kennis, inzichten en attitude verbonden met zaken van nu, van het heden. Heeft deze geschiedenis ook iets met jouw leven te maken? Wat kun je ervan leren?

Vorm

0 – 5 min	inleiding	uitleg lesopzet
10 – 40 min	aan de slag	Werkvorm
40 - 50 min	Afronding	Groepsgesprek / discussie

De manier waarop de leerlingen hun bevindingen over hun hoofdpersoon verwerken, kan verschillen. U als docent beslist welke vorm het beste bij uw leerlingen past. Is dit een zelfstandige presentatie voor de klas, leidt u een vraag-antwoord-sessie, delen de twee 'familiegroepjes' hun bevindingen, of laat u uw kinderen liever een muurkrant of mini-expositie maken.

Vergeet de twee affiches uit de box niet! De tijdlijn en de foto van het Kindermonument dienen voor alle zes groepjes als achtergrondmateriaal.

→ zie extra info op website: les 3 - verwerkingsvormen

Werkvorm 1: Presentaties

Elk groepje krijgt 5 minuten de tijd om hun presentatie voor de klas te doen. Wat weten ze over het leven van hun hoofdpersoon? Geef ze opdracht van te voren 5 bronnen uit te kiezen en deze omhoog te houden. Als afsluiting stellen ze een vraag om iets te weten te komen over de andere hoofdpersonen. Zo ontstaat een interactie in een ketting van presentaties. Voorbeelden: "Onze hoofdpersoon hield van de hobby:..." "Onze hoofdpersoon moest wel/niet mee met het Kindertransport." "Onze hoofdpersoon heeft het wel/niet overleefd." Gevolgd door de vraag: "Hoe zit dat bij jullie hoofdpersoon?"

Werkvorm 2: Reconstructie

Deze vorm presenteert u als een reconstructie, waarbij u een actieve rol speelt door voortdurend vragen te stellen. De reconstructie gaat om het leven van deze zes mensen, op zoek naar de overeenkomsten en verschillen. U brengt orde aan, schrijft de zes namen op het bord en stelt verbindende vragen ("wie van de personen hield een dagboek bij?") zodat de leerlingen de resultaten van de andere groepjes ook meekrijgen. Met name geschikt voor klassen die weinig ervaring hebben met zelfstandig presenteren.

Werkvorm 3: Familieverbanden

Laat leerlingen uit de twee broer-zus en zus-zus groepjes samenwerken om elkaars kennis en inzicht aan te vullen. Bijvoorbeeld twee aan twee. Vervolgens kunnen leerlingen kiezen wie uit hun midden een presentatie gaat doen. In totaal worden het dan drie langere presentaties i.p.v. zes. Een andere optie is om de duo-groepjes op schrift iets te laten uitwerken, bijvoorbeeld een verhaaltje over hun twee hoofdpersonen, hun onderlinge relatie, dat de een het wel overleefd heeft en de ander niet.

Werkvorm 4: Muurkrant of expositie

Laat uw leerlingen iets moois maken met wat ze hebben geleerd. Eventueel is hier een extra les voor nodig. Op internet kunt u de bronnen downloaden en door de leerlingen laten gebruiken, zodat de stevige bronnenbladen uit de box ook voor andere groepen bruikbaar blijven.

Afronding door groepsgesprek/discussie

Tot slot wordt een afronding op het niveau van de beleving gehouden.

Wat vonden de leerlingen ervan? Wat hebben ze ervan geleerd? Hebben die mensen die we nu hebben leren kennen, gewoon botte pech gehad? Of leren we iets over hoe gevaarlijk mensen voor elkaar kunnen zijn? En wat kun je daar tegen kunnen doen? Of is het alleen maar iets van vroeger, van toen?

Aan de hand van dit soort vragen kunt u - naar bewind van zaken - een groepsgesprek of discussie houden. De achterliggende boodschap is: wanneer mensen onverschillig worden voor elkaars lot, en toestaan dat bepaalde mensen worden buitengesloten (vanwege godsdienst, huidskleur, afkomst, geaardheid) dan moet je oppassen. Laat niet gebeuren dat niet iedereen dezelfde rechten heeft!

→ zie extra info op website: les 3 - suggesties voor groepsgesprek/discussie

4. Uitbreidingsmodules

Mocht u als docent méér dan 3 lessen willen vrijmaken, dan zijn er een aantal suggesties voor uitbreidingsmodules. Deze extra lessen zijn erop gericht de link van het verleden naar het heden te versterken. Hiervoor bieden we binnen vijf thema's doorverwijzingen naar bestaand lesmateriaal, met daarbinnen een aantal opties, afhankelijk van wat u het meest aanspreekt, het beste bij de klas past, of voldoet aan de praktische mogelijkheden (bv. wel/geen internet, technieklokaal).

1. rechten van het kind (zie extra onderdeel op www.joodsekindereninkampvught.nl)
2. oorlogsmonumenten en herdenken
3. direct contact met ooggetuigen van de oorlog
4. eigen omgevingsonderzoek
5. discriminatie, vervolging, onderdrukking in het nu

→ zie website: les 4 – uitbreidingsmodules